
Z życia nauki i życia Towarzystwa : Wszechnica - cykl wykładów otwartych PAN i TNW.

Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego 66, 135-139

2003

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

WSZECHNICA – CYKL WYKŁADÓW OTWARTYCH PAN I TNW

Polska Akademia Nauk i Towarzystwo Naukowe Warszawskie podjęły inicjatywę zorganizowania otwartych wykładów popularnonaukowych przeznaczonych dla szerokiego kręgu słuchaczy. Inicjatywa ta – to z jednej strony przypomnienie pięknej tradycji działającej przed laty Wszechnicy PAN, z drugiej – reaktywowanie sprawdzonych form upowszechniania wiedzy o nauce.

Wykłady rozpoczęto 21 X 2003 r. Prof. Andrzej Legocki, prezes PAN i prof. Andrzej Paszewski, prezes TNW, witając gości mówili, iż wykłady są okazją do intelektualnej dyskusji na najwyższym poziomie, a także nawiązują do tradycji spotkań organizowanych przez obie korporacje w przeszłości.

Inauguracyjny wykład pt. „Wina i kara” poprowadził prof. Andrzej Zoll – wybitny prawnik i rzecznik praw obywatelskich. Przedstawił różne poglądy na problem winy i ponoszonej kary. Czym powinna być kara: odpłatą za wyrządzoną krzywdę, czy raczej elementem resocjalizacji? Od czasów Arystotelesa i Platona, którzy w tej sprawie mieli odmienne zdanie, kwestia pozostaje nierozstrzygnięta. „Mimo, że dyskusja sięga starożytności, to problemy z wyborem jednego z rozwiązań można obserwować współcześnie. Do niedawna w USA dominowała neoklasycystyczna koncepcja resocjalizacji. Ale ostatnio, zdecydowanie do głosu dochodzą zwolennicy wymierzania sprawiedliwości. A Europa? Wydaje się, że w naszym rejonie świata funkcjonuje w miarę stabilny wariant pośredni” – powiedział prof. Zoll. Podczas dyskusji mówiono m.in. o problemie odpowiedzialności nauczycieli za kształtowanie postaw moralnych młodzieży, problemie winy zbiorowej, czy konfrontacji różnych systemów prawnych na forach organizacji międzynarodowych.

25.11.2003 r. prof. Janusz Tazbir, wybitny historyk i humanista, w wykładzie pt. „Przemiany polskiego patriotyzmu” przedstawił ewolucję rozumienia służby Ojczyźnie i patriotyzmu. „W Polsce patriotyzm narodził się kilka wieków wcześniej niż samo pojęcie, które powstało dopiero w XVIII w.” – mówił uczony. Początkowo za patriotę uważano człowieka, który wiernie służył panującej dynastii. Wraz z nastaniem wolnych elekcji rozumienie patriotyzmu ewoluowało w kierunku służby Rzeczypospolitej, tyle

tylko, że... dobrze opłacanej. Inny był wizerunek patrioty po utracie przez Polskę niepodległości. Mówił prof. Tazbir – „W cenie była postawa martyrologiczna – osoba oddana Ojczyźnie powinna zginąć na polu bitwy, albo chociaż zawisnąć za swą działalność na szubienicy”. Na przełomie XIX i XX wieku pojmowanie patriotyzmu ulega kolejnemu przewartościowaniu – z akcentem na pracę na rzecz Polski. Bohaterem narodowym staje się człowiek sukcesu – Józef Piłsudski, czy ostatnio – Jan Paweł II. „Zmienia się też podejście do narodowej historii, w której zaczynamy eksponować przede wszystkim osiągnięcia, a nie klęski” – dowodził wykładowca. Słuchacze mieli do prof. Tazbira wiele pytań i chętnie dzielili się swoimi opiniami.

09.12.2003 r. prof. Jerzy Vetulani z Instytutu Farmakologii PAN w Krakowie wygłosił wykład pt. „Dlaczego myślimy nieprawidłowo”. Prof. Vetulani to wybitny badacz budowy i funkcji mózgu, szerszej publiczności znany głównie jako autorytet w dziedzinie uzależnień. Tym razem jednak opowiadał m.in. o fascynujących zagadnieniach dotyczących konstrukcji i działania naszego „wewnętrzznego komputera”. Słuchacze dowiedzieli się m.in. jak porozumiewa się 900 miliardów komórek mózgu i jaka jest prędkość przesyłania sygnałów pomiędzy nimi. Prelegent mówił zarówno o pracy zdrowego mózgu, procesach zachodzących podczas starzenia jak i o jego funkcjonowaniu podczas różnych chorób. Co się dzieje z mózgiem podczas schizofrenii, czy zakażenia HIV? Odpowiedzi na te pytania przedstawione zostały w sposób niezwykle klarowny i zrozumiały – prof. Vetulani jest bowiem także doskonałym popularyzatorem nauki. Dlatego wielu słuchaczy skorzystało z okazji, by zadać mu nurtujące ich pytania.

13.01.2004 r. odbył się kolejny z cyklu otwartych wykładów. Tym razem uczestnicy spotkania mieli okazję wysłuchać wykładu prof. Wiesława Jędrzejczaka, pt. „Współczesne koncepcje leczenia nowotworów”, kierownika Kliniki Hematologii, Onkologii i Chorób Wewnętrznych AM w Warszawie. Wybitnego uczonego, laureata nagrody FNP przedstawił krótko prof. Andrzej Trzebski, przewodniczący Wydziału Nauk Medycznych PAN, po czym prelegent rozpoczął swoje niezwykle wystąpienie. Już na samym początku uzasadnił, dlaczego onkolog musi działać zdecydowanie – słuchacze poczuli się dość niepewnie, gdy usłyszeli, że co czwarty z nich zakończy życie za sprawą nowotworu. „Na szczęście nie jesteśmy już wobec raka bezbronni” – uspokoił prof. Jędrzejczak. „Wiemy co jest przyczyną zmian nowotworowych i na czym one polegają”. Po tych słowach autor prezentacji przedstawił szereg metod stosowanych obecnie w leczeniu raka. Od tych najpowszechniejszych, jak chemioterapia i naświetlania, po najnowocześniejsze – leczenie tzw. antysensownym DNA i inhibitorami produktów onkogenów. Pomimo, że techniki te dopiero zaczynają wchodzić

do praktyki medycznej, ich inspiracji można szukać w życiorysach i filozofii osób historycznych. Wzorem dla onkologa i jego pacjentów może być np. Józef Conrad Korzeniowski, który musiał w swym życiu walczyć z sytuacjami beznadziejnymi.

10.02.2004 r. kolejny wykład „Wszechnicy” wygłosił prof. Sylwester Porowski – dyrektor Centrum Badań Wysokociśnieniowych PAN Unipress, który przedstawił referat pt. „Wysokie ciśnienia a niebieski laser”. Optoelektronika wykorzystująca niebieskie lasery to specjalność instytutu prof. Porowskiego i jeden z przykładów praktycznych zastosowań osiągnięć polskich naukowców w praktyce. Wykorzystanie niebieskich laserów to nie tylko możliwość przechowywania znacznie większej ilości informacji na dotychczasowych nośnikach danych. Na płycie CD odczytywanej z pomocą niebieskiego lasera można by zmieścić nawet 4 razy więcej danych, niż obecnie. W przyszłości lasery tego typu znajdą szerokie zastosowanie w medycynie – np. w diagnostyce i leczeniu wielu schorzeń – w tym nowotworów. Prof. Porowski mówił także o wykorzystaniu owoców ich pracy do wykrywania zanieczyszczeń środowiska, ale także broni biologicznej i chemicznej. Prawdopodobne są także inne zastosowania – np. do komunikacji pod wodą lub przy budowaniu komputerów optycznych. Tak ciekawa tematyka wzbudziła wiele pytań wśród słuchaczy – w tym także o konkurencję z badaczami z innych krajów, pracującymi nad zbliżonymi zagadnieniami. Wiadomo bowiem, że poważne ośrodki Japonii starają się jak najszybciej wdrożyć do produkcji urządzenia umożliwiające korzystanie z możliwości niebieskich laserów. Prof. Porowski podkreślał jednak, że mimo różnic w finansowaniu badań naukowych to Polakom udało się skonstruować najsilniejszy dotąd niebieski laser – osiągający w pulsie nawet 2,6 W.

09.03.2004 r. odbył się wykład pt. „Czego Polacy szukają na Marsie?”. Prof. Andrzej Jurewicz z Centrum Badań Kosmicznych PAN nie mógł ze swoim wystąpieniem na forum „Wszechnicy” trafić na lepszy okres. Cały świat ekscytował się pracującymi na Czerwonej Planecie łazikami NASA. Okazuje się, że w badaniach Marsa udział mają także Polacy. I to nie tylko w dziedzinie prac teoretycznych, ale także przy konstruowaniu superprecyzyjnych urządzeń. Przygotowali m.in. jeden z czujników do sondy MarsExpress. Dzięki takiemu zaangażowaniu w międzynarodowe projekty badawcze polscy uczeni mają najszybszy, bezpośredni dostęp do danych uzyskanych w wyniku tych badań. – „Zaczynamy także funkcjonować w środowisku, jako wiarygodny, wartościowy partner” – mówił prof. Jurewicz. – „Koledzy z całego świata przekonują się, że potrafimy dostarczać

zarówno oprogramowanie i wiedzę naukową, ale także dobrze wywiązuje się jako producenci zaawansowanych technologii i urządzeń”.

06.04.2004 r. prof. Maria Janion wygłosiła wykład pt. „Słowiańszczyzna a Europa – Słowiańszczyzna, szaleństwo i śmierć”. W pierwszej części wykład został osnuty wokół postaci Zoriana Dołęgi Chodakowskiego, romantycznego wędrowca, tropiciela śladów Słowiańszczyzny przedchrześcijańskiej. Pragnął on wydostać się poza granice panującego w jego czasach oficjalnego ładu kulturowego, kwestionując uniwersalizm zarówno chrześcijański, jak oświeceniowy i wsłuchując się w to, co inne i różne, a zarazem zagubione. Przeciwnicy nazywali go „dzikim” i „wariatem”. Zorian był przekonany o zniszczeniu kultury przedchrześcijańskiej Słowiańszczyzny przez pierwszych posłańców chrześcijaństwa, którzy – wcielając „niepodobnych nas do reszty narodów Europy” – uczynili Słowian „siebie samym cudnym”. W dalszym toku wywodu autorka zajęła się antylatynistycznym wpływem postaci i myśli Zoriana na największe polskie dzieła romantyczne – „Dziady” Adama Mickiewicza oraz „Króla-Ducha” Juliusza Słowackiego. Procesowi przekroczenia przyjętych zasad dyskursu, zniszczenia dotychczasowego języka i utworzenia nowej jego faktury towarzyszą – w zarzuconej przedmowie do „Króla-Ducha” – zjawiska szaleństwa i śmierci. Maurycy Mochnacki utrzymywał, że odległą od panującej cywilizacji inność można odnaleźć „za granicą teraźniejszej kultury, między dzikimi albo w stanie niezleczonej jakiejś niemocy”. W następnej części wykładu zostały omówione – drastyczne naruszenie tabu śmierci przez romantyków i rozmaite objawy nowej kultury. Jest to z jednej strony „niesamowita” figura słowiańskiego wampira, z drugiej zaś – postać romantycznej kobiety nawiedzonej, swoistej wariatki magnetyzmu, przez którą przemawia „tamta strona”.

11.05.2004 r. ks. biskup prof. dr hab. Marek Jędraszewski wygłosił wykład pt. „Przemijanie ma sens. Antropologia tryptyku rzymskiego Jana Pawła II”. Ks. prof. M. Jędraszewski ukazał „Tryptyk rzymski” na szerokim tle wielkich antropologicznych sporów XX i XXI wieku. Utwór Jana Pawła II jest w istocie rzeczą traktatem filozoficznym i teologicznym, który przedstawia chrześcijańską koncepcję osoby ludzkiej – w opozycji do ideologii totalitarnych, filozofii egzystencjalizmu i myśli postmodernistycznej. Poemat Jana Pawła II jest polemiką z koncepcjami antropologicznymi, które legły u podstaw czasów pogardy i degradacji człowieka. Symbolami tej tragicznej epoki stały się Auschwitz i Kołyma. Słuchacze wykładu nie bez zaskoczenia dowiedzieli się, że tekst „Tryptyku” w swej ostatniej części nawiązuje do prozy Gustawa Herlinga-Grudzińskiego. Ks. prof. M. Jędraszewski podkreślił też szczególnie status

„Tryptyku”, który jest czymś więcej jak tylko poematem i traktatem filozoficznym. Autor życzył sobie, by jego tekst podpisał Jan Paweł II, a nie Karol Wojtyła, a także konsultował treść „Tryptyku” z kardynałem Ratzingerem z Kongregacji Wiary. Fakt te sygnalizują, że powinniśmy odczytywać „Tryptyk” również jako nowy element nauczania Kościoła.

8. 06. 2004 r. Andrzej Szczeklik wygłosił wykład pt. „Medycyna regeneracyjna a mit wiecznej młodości”. Przez tysiąclecia ludzie szukali kamienia filozoficznego, który wydłużałby życie, starcom przywracał młodość. Ten mit nieśmiertelności śniły wszystkie ludy indoeuropejskie. Dziś wrócił do nas za sprawą medycyny regeneracyjnej. Ukryte źródło młodości miałyby być w nas samych i nazywać się komórkami macierzystymi. Medycyna zaczyna je już wyodrębniać z wnętrza naszych organizmów i podawać do narządów, które gwałtownie potrzebują pomocy, przede wszystkim – sercu. Coraz głośniejsza staje się też sprawa klonowania komórek macierzystych, a od tego – jak sądzi wielu – już tylko krok do klonowania człowieka. Nie ma dziś w medycynie bardziej rozpalającego wyobraźnię tematu, który nasuwa jednak podstawowe pytania i wątpliwości z zakresu prawa, filozofii, wiary.

Wykłady odbywały się w drugi wtorek miesiąca (z wyłączeniem dni ustawowo wolnych od pracy), o godz. 17.30 w Sali Lustrzanej w Pałacu Staszica przy ul. Nowy Świat 72 w Warszawie.

Redakcja